

Explanatio sancti Thome

constructione quattuor requiruntur. Primo edificij fundatio. Secundo constructio. Tertio augmentatio. Quarto consummatio. Que quidem breuiter tangit cum dicitur: In quo scilicet fundamento qui christus est principaliter et doctrina apostolorum et prophetarum secundario: quia ut dicitur prima Cor. 3. Fundamentum aliud nemo potest ponere preter id etc. Secundo vero tangit secundum cum dicitur: Omnis edificatio constructa. Et quidem si intelligatur allegorice designat ipsam ecclesiam: que tunc constructur quando homines ad fidem conuertuntur. Si autem moraliter intelligatur significat animam sanctam et tunc eiusmodi edificatio constructur quando bona opera superedificatur super christum. Proverb. 14. Sapiens mulier edificat domum suam. prima Cor. 3. Unusquisque videat quomodo superedificet. In hoc ergo fundamento scilicet christo omnis edificatio spiritalis constructur iudeorum vel gentilium a deo per auctoritatem. ps. Nisi dominus edificauerit domum etc. Heb. 3. Omnis namque domus fabricatur ab aliquo: qui autem omnia creauit deus est. Sed instrumentaliter constructur edificium vel ab homine qui seipsum edificat vel a patris. Tertium tangit cum dicitur: Crescit in templum etc. quod quidem fit quando multiplicantur qui salui fiunt. Act. 6. Verbum domini crescebat et multiplicabatur numerus discipulorum in hierusalem valde. Crescit etiam quando homo crescit in bonis operibus. Et in gratia crescit quantum ad hoc quod fit templum sanctum. Templum enim a deo inhabitatur et ideo oportet quod sit sanctum. ps. Sanctificauit tabernaculum suum altissimus. Et quia nos debemus inhabitari a deo ut deus in nobis habitet: ad hoc nos parare debemus ut sancti simus. prima Cor. 3. Nescitis quia templum dei estis et spiritus dei habitat in vobis. Apoc. 12. Ecce tabernaculum dei cum hominibus et habitabit cum eis. Sed nunquid statim a principio cum charitatem habemus templum dei sumus. Respondeo dicendum quod sic. Et quantomagis proficimur: tanto magis deus habitat in nobis. Et ideo ad hoc edificium quarto requiritur perfectio et consummatio quod ostendit cum dicitur: In domino. Consequenter cum dicitur: In quo et vos etc. ostendit quomodo gentiles facti sunt participes huius edificij dicens: In quo scilicet edificio non solum superedificatur iudei: sed etiam vos ephesij edificamini. id est similitudinem aliorum edificamini. prima Pet. 2. Ad quem accedentes lapide viuus ab hominibus quidem reprobatur: a deo autem electum et honorificatum et ipsi tanquam lapides viuus superedificamini domos spirituales. Et ideo subdit: In habitaculum dei. ut scilicet deus in vobis inhabitet per fidem. infra. 3. Habitare christum per fidem in cordibus vestris. Hoc autem non potest fieri sine charitate: quia qui manet in charitate in deo manet etc. prima Jo. 4. Charitas autem datur nobis per spiritum sanctum. Ro. 5. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. id est subdit: In spiritu sancto.

Capitulum tertium.

Huius rei gratia ego paulus vincit christi iesu pro vobis gentibus si tamen audistis dispensationem gratie dei que data est mihi in vobis quoniam secundum reuelationem notum mihi factum est sacramentum sicut supra scripsi in breui potestis legentes intelligere prudentiam meam in ministerio christi quod alijs generationibus non est agnatum filiis hominum: sicuti nunc reuelatum est sanctis apostolis eius et prophetis in spiri-

tu esse gentes coheredes et concorporales et coparticipes promissionis in christo iesu per euangelium.

Supra commemorauit apostolus multa dei beneficia humano generi et ipsis apostolis collata: hic commemorat specialia beneficia sibi tradita. Primo ergo proponit intentionem suam in generali. Secundo exponit per partes specialia sibi. Quoniam secundum reuelationem etc. Circa primum duo facit. Primo ponit suam conditionem quantum ad patientiam et tribulationes quas prulit. Secundo quantum ad dona gratie que deus sibi contulit sibi. Si tamen audistis etc. Dicit ergo. Dixi in quo et vos coedificamini etc. Huius rei gratia. id est edificemini et conuertamini ad christum: ego paulus qui tantus sum: quia apostolus iesu christi et magister gentium in fide et veritate nunc vincit sum rome. Nam hac epistolam de urbe scripsit ubi in vinculis tenebatur. 2. Thym. 2. Laboro vsque ad vincula quasi me operans. infra. 4. Obsecro vos itaque ego paulus vincit in domino. Et quo apparet eius tribulatio et passio in squalore carceris. Sed quia pena non facit martyrem sed causa. ideo addit suarum tribulationum causam. Duplex est autem causa pro qua quis martyrius esse potest. Una si patiat pro fide christi vel pro qua cuiusque alia virtute. 1. Pet. 4. Nemo vestrum patietur quasi homicida aut fur aut maledicus aut alienorum appetitor: si autem ut christianus non erubescat. Et quantum ad hoc dicit. Vincit christi iesu. Alia si patiat pro ecclesie utilitate. Et quantum ad hoc ait. Pro vobis gentibus. id est tantum intendo conuersionem vestram et verbum salutis vobis predicare quod traditus sum carceri. 2. Cor. primo. Tribulamur pro vestra exhortatione et salute. Col. primo. Nunc gaudeo in passionibus pro vobis. Consequenter cum dicit. Si tamen audistis etc. ponit donum gratie sibi commissum. Quasi dicit. Dico quod sum pro vobis gentibus vincit. Si tamen audistis. id est intellexistis dispensationem gratie que data est mihi pro vobis. Quod potest intelligi dupliciter. Uno modo ut dispensatio accipiat passiuem: et sit sensus: si tamen audistis dispensationem gratie etc. id est si intellexistis quod mihi hoc donum scilicet apostolatus in gentibus est dispensatum. Nam ut dicitur infra. 4. Antiquitas data est gratia secundum mensuram donationis christi. Et infra. Ipse dedit quosdam quidem apostolos: quosdam autem prophetas etc. Unde mihi dispensatum est a domino christo. id est venit in fortem gratia dei hec ut in vobis fructum faciam. Col. primo. Factus sum ego minister etc. Dico dispensationem dei que data est mihi in vobis. id est est eorum dispensatio tradita est mihi. Alio modo ut dispensatio accipiat actiuem ut sit sensus. Si tamen audistis dispensationem etc. id est si intellexistis quod mihi datus sit ut vobis gratia dispensem per communionem sacramentorum et hoc in vobis prima Cor. 4. Sic nos existimet homo ut ministros christi. Consequenter cum dicit. Quoniam secundum reuelationem etc. manifestat conditionem suam per partes et in specialibus. Circa quod duo facit. quia primo ponit quod pertinet ad dignitatem officij scilicet dispensationem gratie. Secundo illud quod pertinet ad experientiam patientie scilicet tribulationes sibi. Quia propter petro ne deficiatis etc. Prima iterum in duas. Primo ostendit gratie dispensationem quantum ad diuersorum mysteriosum cognitionem. Secundo quantum ad ipsorum executionem ibi. Cuius factus sum minister etc. Prima iterum in duas. Primo ponit mysterium christi sibi datum cognitionem. Secundo exponit quod sit istud mysterium ibi. Esse gentes coheredes etc. Circa cognitionem suam tria ponit. Primo quod sit certa. Secundo quod sit plena. Tertio quod sit excellens. Certa quidem est quia non est per humanam industriam nec per humanam intentionem que falli potest. Sap. 9. Cogitationes enim mortalium timide et incerte

in epistolam ad Ephesios III

providentia nostre. Sed per legem divinam que certissima est. Et ideo dicit. Quoniam secundum revelationem. et. Gal. primo. Neque enim ego ab homine accepi illud neque quod didici. sed per revelationem iesu christi. 2. Cor. 5. Nos vero revelata facie gloriæ domini speculantes. et. Item plena est. quia perfecte revelatum est mihi: et committo vestro iudicio quia ego in verbis paucis hoc expressi: in quibus cognoscere potestis quod perfectam cognitionem habeam de mysterijs fidei. Et quantum ad hoc dicit. Sic ut scripsi in brevis id est in paucis verbis et aperte eo modo ut potestis legentes intelligere. Cass. 4. Favus distillans labia tua. et. Labium quidem brevis quid est. Et sic labia doctoris sunt fauus distillans quando brevibus et paucis verbis multa et magna insinuat. Sed attende ut dicit Augustinus quod debet intendere hoc doctor quod scilicet intelligat. Et quid ad hoc laborat verba sua non sunt superflua sed si postquam intelligit eis imozatur superflua sunt eius verba. Dicit autem prudentia meam: secundum illud Proverbia 9. Scientia sanctorum prudentia. Que quidem non est mundana sed divina et celestis propter quod dicit. In mysterio christi. Est etiam excellens quia solus apostolis est revelata. Unde subdit. Quod alijs generationibus non est agnitionum. Licet enim mysteria christi prophetis et patriarchis fuerint revelata: non tamen ita clare sicut apostolis. Nam prophetis et patriarchis fuerint revelata in quadam generalitate sed apostolis manifestata sunt quantum ad singulares et determinatas circumstantias. Hoc autem quod dicit quod alijs generationibus etc. potest dupliciter exponi. Uno modo ut per generationes tempora generationum accipiuntur. iuxta illud psalmus. Dominatio tua in omni generatione et generatione. Et tunc est sensus quod alijs generationibus id est temporibus non est agnitionum filijs hominum. i. rationalibus: sed creaturis scilicet nec hominibus nec angelis. Mat. 11. Abscondisti hec a sapientibus et prudentibus et revelasti ea paruulis. Sicuti revelatum est nunc sanctis apostolis eius et prophetis novi testamenti interpretantibus scripturas et explanantibus legem. Luc. 8. Vobis datum est nosse mysterium regni dei. ceteris autem etc. Luc. 10. Beati oculi qui vident que vos videtis. Et infra. Dico autem vobis quod multi reges et prophete voluerunt videre que vos videtis et non viderunt etc. Alio modo potest exponi ut per generationes accipiantur homines generati. secundum illud. Mat. 23. Audient hec omnia super generationem istam. etc. Et tunc est sensus quod alijs generationibus id est hominibus in procedentibus generationibus generatis non est cognitum. etc. sicut prius. Unde Esa. 53. Quis credidit auditui nostro et brachium domini cui revelatum est? Sed hoc quidem sacramentum fidei revelatum est aliquibus patribus veteris testamenti. secundum illud Jo. 8. Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum vidit et gavisus est. Et etiam prophetis secundum illud Joel. 1. Post hec effundaz de spiritu meo super omnem carnem et prophetabunt filij viri et filie viri. Sed eis quidem revelatum est in quadam generalitate. apostolis vero clare et perfecte. Et hoc propter tria. Primo quia ipsi apostoli habuerunt revelationem immediate a filio dei. secundum illud Job. 1. Unigenitus filius qui est in sinu patris ipse enarrauit. Propete vero et patres veteris testamenti ipsi edocti sunt per angelos vel per aliquas similitudines. Unde dicitur Esa. 6. Volavit ad me unus de seraphin et in manu eius calculus quem. etc. Et ideo ipsi apostoli clarius acceperunt. Secundo quia non in figuris et in enigmatibus: sicut prophete viderunt. sed revelata facie gloriæ domini speculantes. Luce. 10. Beati oculi qui vident que vos videtis. Tertio quia apostoli constituti fuerunt executores et dispensatores huius sacramenti: ideo oportebat quod melius ipsi essent instructi quam alij.

Job. 4. Alij laboraverunt et vos in labores eorum introstis. Consequenter cum dicit. Et gentes. etc. manifestat quod sit illud sacramentum. Circa quod sciendum est quod iudei triplicem prerogativam habebant respectu gentium scilicet promissionis hereditatis. Roma. 4. Non enim per legem promissio abrahe aut semini eius ut heres esset mundi: sed per iusticiam fidei. psalmus. Dominus pars hereditatis mee etc. Item per specialem a gentibus alijs instructionem. Deutero. 7. Te elegit dominus de omnibus gentibus ut sis ei populus peculiaris de cunctis populis qui sunt super terram. Unde psalmus. Nos autem populus eius et oves pascue eius. Cass. 6. Una est colimba mea: perfecta mea. etc. Item per christi promissionem. Gen. 12. In te benedicent universæ cognationes terre. Hec autem tria gentes non habebant: supra. 2. Qui eratis illo tempore sine christo alienati a conversatione israel. Sed ad hec tria recepti sunt per fidei primo quidem quantum ad participationem hereditatis. et quantum ad hoc dicit. Coheredes scilicet ipsi iudeis in hereditate celesti. Mat. 8. Multi ab oriente et occidente venient et recumbent cum abraha ysaac et iacob in regno celorum. etc. Secundo ad speciale collegium fidelium. Et quantum ad hoc dicit. Concorporales. i. in unum corpus. Job. 10. Alias oves habeo que non sunt ex hoc ovile. i. gentes: et illas oportet me adducere et vocem meam audient et fiet unum ovile et unus pastor. Tertio ad participationem gratie repromissæ. Et quantum ad hoc dicit. Et participes scilicet promissionum que facte sunt abrahe. Ro. 15. Dico autem christum fuisse ministrum circumcisionis propter veritatem dei ad confirmandas promissiones patrum: gentes autem super misericordia honorare deum. Et hec omnia consecute sunt gentes non per moysen sed in christo. Job. primo. Lex per moysen data est: gratia et veritas per iesum christum facta est. 2. Pet. primo. Per quem maxime et preciosa nobis promissa etc. Item nec per implementationem legis: quia hoc est iugum quod neque patres nostri neque nos portare potuimus. ut dicitur Act. 15. Sed per evangelium per quod omnes salvantur. Roma. primo. Non enim erubescit evangelium. Virtus enim dei est in saltem omnium credenti. primo Cor. 15. Potum vobis facio evangelium quod predicavi vobis quod et accepistis in quo et stastis per quod et salvamini.

Lectio secunda.

Omnis factus sum et ego minister secundum donum gratie dei que data est mihi secundum operationem virtutis eius. Mihi enim omnium sanctorum minimo data est gratia hec in gentibus evangelizare inuestigabiles divitias christi et illuminare omnes que sit dispensatio sacramenti absconditi a seculis in deo qui omnia creavit.

Postquam ostendit apostolus esse sibi gratiam dispensatam quantum ad misteriorum diversorum cognitionem: hic ostendit hoc idem quantum ad ipsorum misteriorum executionem. Et circa quod duo facit. Primo commemorat auxilium gratie prestitum sibi ad exequendum. Secundo ostendit sibi commissum officium ministerij ibi. Mihi omnium sanctorum minimo etc. Prima in duas. Primo tangit ministeriorum divinatorum executionem. Secundo ostendit auxilium sibi datum ad exequendum. ibi. Secundum donum gratie etc. Executio autem divinatorum sibi commissæ est per modum ministerij: et quantum ad hoc dicit. Dico quod hoc misterium est mihi commissum scilicet gentes esse coheredes per evangelium.

Explanatio sancti Thome

per quod gentes participes sunt promissionis dei in christo iesu cuius ego paulus factus sum minister etc. Quasi dicat. Non ego impleo vel exequor ut a me vel ut meum sed sicut ministerium quod dei est. Act. 9. **U**as electionis est mihi iste etc. Unde apostolus. 1. Cor. 4. Sic nos existimet homo ut ministros christi et dispensatores misteriorum dei. Deinde cum dicit. Secundum donum gratie etc. tangit auxilium sibi prestitum ad ministerium executionem. Huiusmodi autem auxilium duplex fuit. Unum quidem ipsa facultas exequendi: aliud ipsa operatio sine actualitas. Facultatem autem dat deus infundendo virtutem et gratiam per quas efficitur homo potens et aptus ad operandum: sed ipsam operationem confert in quantum operatur in nobis interioriter mouendo et instigando ad bonum. Et ideo hoc accipiens apostolus a deo dicit quantum dicit. Dico quod factus sum minister sed certe non meis meritis nec virtute propria: sed secundum donum gratie dei que data est mihi. quia. scilicet adonens efficitur ad executionem diuinorum ministeriorum qui sui prius persecutor. 1. Cor. 15. Plus omnibus laboraui non ego sed gratia dei mecum. Quantum ad secundum dicit. Secundum operationem quam deus efficit in quantum virtus eius operatur in nobis et velle et perficere per bona voluntate. Potest autem hoc aliter exponi secundum gloriam. ut quod dicitur est modo referat ad precedentia: ut. scilicet dicat quod esse gentes coheredes et corporales et coparticipes promissionis eius. scilicet dei patris. hoc quidem donum dedit deus gentibus in christo. id est per christum et hoc secundum operationem virtutis. et per hoc quod potenter operatus est suscitando christum a morte. Consequenter cum dicit. Mihi sanctorum ministerio. etc. ostendit officium commissum. cuius quidem commissio gratia commendatur ex tribus. Primo quidem ex persona sive conditione. Secundo ex commissio magnitudine ibi. Evangelizare inuestigabiles etc. Tertio ex fructus utilitate ibi. Et innotescat etc. Commendat igitur officium sibi commissum ex persone conditione. Si enim rex aliquis aliquod quidem magni officii alicui magno principi et excellenti committeret non multum ei magnam gratiam faceret quantum ad hunc magni in magno officio: sed si magnus et arduissimum officium alicui paruo committat. multum eum magnificat et magnam gratiam facit ei: et tanto magis quanto officii excellentia excedit ipsum. Secundum ergo hunc modum paulus gratiam sibi commissi officii commendat dicens. Mihi omnium sanctorum ministerio data est gratia hec. Et vocat se ministerio non ex potestate sibi commissi: sed ex consideratione status preteriti. pmo 1. Cor. 15. Ego sum ministerio apostolorum qui non sum dignus vocari apostolus: quoniam persecutus sum ecclesiam dei. 1. Cor. 60. Minimus erit in mille et parvulus in gente fortissimus. Et hoc in gentibus. id est inter gentes. Gal. 2. Qui enim operatus est petro in apostolatum circumcissionis: operatus est et mihi inter gentes. Et cum cognouissent gratiam que dei data est mihi inter gentes. etc. Secundo commendat huiusmodi commissio gratia ex officii magnitudine quod est reuelare et manifestare secreta dei que sunt magna et occulta: puta de magnitudine christi et de salute fidelium facta per eum. De his autem duobus est totum euangelium. Quantum ad primum dicit. Evangelizare etc. Quasi dicat. Hec gratia data est mihi ut annunciem bonum. pmo 1. Cor. 1. Non misit me christus baptizare sed euangelizare. Et ibidem. 9. Ne enim mihi si non euangelizauero. Et hoc inuestigabiles christi diuitias que sunt vere diuitie. supra. 2. Deus autem qui diues est in misericordia etc. Ro. 2. An diuitias bonitatis eius et patientie et longanimitatis contemnis. etc. Ro. 10. Diues in omnes qui inuocant illum. Quasi dicat. Diuitie iste vere inuestigabiles sunt quia tanta est misericordia eius quod intelligi vel inuestigari non posset. 1. Cor. 33. Diuitie salutis sapientie et scientie

domini ipse thesaurus eius scilicet christi: quod in christo absconditissime fuit timor domini. 1. Cor. 11. Replebit eum spiritus timoris domini. In christo enim sunt omnes thesauri sapientie et scientie absconditi. Col. 2. Et hec sunt inuestigabiles quia perfecte sapientia et scientia christi inuestigari non possunt. Job. 11. Reperies forsitan vestigia dei et visus ad perfectum omnipotentem? Quasi dicat. Non. Nam per creaturas in quibus relucet vestigium creatoris perueniri non potest ad perfectam eius cognitionem. Huiusmodi autem diuitias stupens admiratur apostolus. dicens. Roma. 11. Altitudo diuitiarum sapientie et scientie dei quam etc. Eccl. pmo. Sapientia dei precedentem omnia quis inuestigabit? Quantum ad secundum. id est ad manifestandum salutem fidelibus ex christo prouenientem dicit. Illuminare omnes non solum iudeos sed etiam gentes per predicationem et miracula. Eccl. 2. 4. Illuminabo omnes sperantes in domino. Act. 9. Uas electionis est etc. Mat. 5. Vos estis lux mundi. Illuminare in quantum quantum in me est omnes. scilicet credere volentes. 2. Thym. 2. Qui omnes homines vult saluos fieri et ad agnitionem veritatis venire. Ad hoc. scilicet ut intelligant que sit dispensatio sacramenti: quia nihil valent ista nisi dispensent. Quasi dicat. de hoc illuminabo. scilicet per miracula et ex quanta dilectione sit facta adimpletio archane redemptionis. Huiusmodi autem diuitie inuestigabiles per christum vobis dispensate sunt. 1. Cor. 13. Quod dicitur posset istud quod dicitur et si sit magnus omnes tamen hoc sciunt. ideo ad hoc respondet apostolus dicens quod non quia abscondita a seculis. Abi sciendum est quod omnia que sunt in effectu latent virtute in suis causis: sicut in virtute solis continent omnia que sunt in generabilibus et corruptibilibus. Sed tamen ibi quedam sunt abscondita quedam manifesta. Nam calor est manifeste in igne. aliquorum vero ratio que occulto modo producit latet in eo. Deus autem est omnium rerum causa efficiens: sed producit quedam quorum ratio potest esse manifesta illa scilicet que mediantibus causis secundis producit. Aliqua vero sunt in eo abscondita illa scilicet que immediate per se ipsum producit. Et quia sacramentum humane redemptionis per se ipsum operatus est deus: ideo in eo solo hoc sacramentum est absconditum. Et hoc est quod dicit. Abscondita a seculis in deo. id est in sola notitia dei. Inuestigare autem secreta prime cause maximum est. pmo 1. Cor. 2. Sapientiam loquimur inter perfectos. Sapientiam vero non huius seculi neque principum huius seculi qui destruant sed loquimur dei sapientiam in mysterio que abscondita est qua presdestinavit deus ante secula qui in quantum omnia creauit.

Lectio tertia.

Ut innotescat principibus et potestatibus in celestibus per ecclesiam multiformis sapientia dei secundum profinitonem seculorum quam fecit in christo iesu domino nostro: in quo habemus fiduciam et accessum in confidentiam per fidem eius.

Postea dignitate officii ex magnitudine commissio gratia commendat apostolus officii dignitatem ex utilitate effectus: que quidem est reuelatio magnarum rerum magnis personis. Sunt autem circa hoc tria consideranda. Primo quidem quibus sit reuelatum: et quantum ad hoc dicit. Et innotescat principibus etc. Secundo per quem reueletur quod per ecclesiam. Tertio quid reueletur: quia multiformis sapientia dei. Ad cuius quidem sapientie descriptionem quatuor tangit apostolus. Primo eius multiplicitas ibi. Multiformis sapientia dei. Secundo modum multiplicitas ibi. Profinitio seculorum. Tertio multiplicitas auctoritate

in epistolam ad Ephesios III

Unde subdit. Quam fecit dominus in xpo iesu domio nostro Quarto auctoris effectum. ibi. In quo habemus fiduciam et accessum. Est ergo sapientia que reuelatur multiformis et hec quidem multiformitas tangit. **Job. 11.** Quis deus loqueret tecum et apperiret labia sua tibi ut ostenderet tibi secreta sapientie: et quod multiplex sit lex eius? **Sap. 7.** Est enim in illa scilicet sapientia diuina spiritus intelligentie sanctus vnicus et multiplex etc. **Multiplex scilicet effectus vnicus scilicet in essentia.** Modus autem multiplicis et determinatione diuersorum temporum. Deus enim ordinat alta esse in vno tempore: alta i alto: et sic habet huiusmodi sapientia multiformis dicitur secundum distinctionem seculorum locum quia diuersa tempora diuersis ornat effectibus. Auctor autem huius multiplicis est xps. Unde dicit. Quam fecit deus in xpo iesu dno nro. i. per xpm. Ipse enim mutat tempora et status eorum. **Heb. 1.** Dulcipharie multisque modis etc. per que fecit et secula. **Poterat autem hoc quod dicit quem fecit deus. etc. referri vel ad eternam predestinationem. Nam ipsam fecit pater i filio suo. supra pmo. Elegit nos in xpo ante mundi constitutionem ut essemus sancti. Ipse enim filius est sapientia patris. Nihil autem distat vel pres ordinat aliquis nisi per sapientiam. Vel potest referri ad predestinationem eterne completionem qua deus pater per filium consummavit. 1. **Cor. 10.** In quos fines seculorum deuenerit Supplicium sumus. **Effectus autem auctoris est magnitudo fructus qui nobis a xpo puenit. quod possit cum dicit. In quo habemus fiduciam etc. Circa quod duo facit. Primo ponit que recepimus. Secundo appropriatum quod recepimus ibi per fidem eius. Bona autem que recepimus sunt duo. Vnus quod pertinet ad spem obtinendi. et quantum ad hoc dicit. In quo scilicet xpo habemus fiduciam scilicet veniendi ad celum et eternam hereditatem. **Ro. 16.** Confidite ergo vici mundi. 1. **Cor. 3.** Fiduciam habemus per xpm ad deum. Aliud bonum pertinet ad obtinendi facultatem. et tertium ad hoc dicit. Et accessum scilicet habemus. **Heb. 4.** Adeamus cum fiducia ad thronum glorie eius. **Iere. 3.** Patre vocabis me et post me ingredi non cessabis. **Ro. 5.** Per quem accessum habemus per fidem in gratia ista in qua stamus et gloriamur i spe glorie filiorum dei. Per quid autem hec dicit nobis subdit dicens. Per fidem eius scilicet xpi. **Ro. 5.** Iustificati ex fide pacem habeamus ad deum per dnm nostrum iesum xpm. Et ergo breuiter comprehensam dico que reuelata est sapientia dei multiformis varietatis secundum distinctionem et predestinationem seculorum que dedit nobis fiduciam et accessum ad premissam per fidem eius. Quibus autem reuelata ista multiformis sapientia dei ostendit et tunc sumit ista littera superius dimissa. Et in notescat principibus et potestatibus ex qua apparet magnitudo. Et quod etiam in terris sunt principes et potestates ad dit. In celestibus. i. in celo vbi nos erimus. **Notandum est autem hic quod principes et potestates sunt duo ordines qui ex iporum nomine preminentiam in operando designant. Potestates ordinat ad reprimendum impedimenta salutis: sed ordo principatus preest et iniungit ad bene exequendum. Quod autem ad ordinem principatus pertineat regulare per illud ps. **Deuenerunt principes coniuncti psallentibus etc. Item principes iuda duces eorum etc. Quod autem ad potestates pertineat reprimere per **Ro. 13.** His autem non timere potestates. bonum facite et habebis laudem ex illa: vel enim minister est tibi in bonum si autem malefeceris time. Non enim sine causa gladium portat etc. Magni ergo sunt quibus innotescit quod sanctis angelis per quos dirigunt et defendunt sancti. Per quid autem eis innotescat multiformis sapientia dei subdit dicens. Per ecclesiam quod quidem habet magnam difficultatem. Nam glo. habet. i. per apostolos in ecclesia predicantes. **An** qui dicit intellectus esse potest quod angelus vidit cerit ab apo-********

stolis: et hoc videtur quandam rationem habere. videmus enim quod in celo inter angelos superiores qui immediate a deo illuminantur: illuminant et docent inferiores angelos qui non immediate illuminantur a deo. **Ad** videtur ergo irrationabile quod apostoli qui immediate a deo sunt edocti. secundum illud **Jo. pmo.** Unigenitus filius qui est in sinu patris ipse enarrauit ut docerent angelos. Sed hoc quidem satis sufficienter dici potest nisi aliud occurreret. **Est enim in xpo sunt due nature. diuina scilicet et humana. Edocti quidem sunt apostoli a xpo immediate quantum ad humanam naturam. Angeli autem immediate naturam diuinam vident: etiam inferiores alii non esse beati cum in sola visione diuine essentie rationalis creature beatitudo consistat. **Ad** est ergo conueniens nec ratio aliqua ut dicamus sanctos qui sunt in patria doceri a quocumque perfectis viatoribus. Nam licet inter natos mulierum non surrexit maior iohanne baptista: tamen qui est in regno celorum maior est illo: ut dicitur **Mat. 11.** Dicere autem quod demones docerantur ab hominibus. hoc absque iudicio creditibile est. Sed quod beati qui immediate verbum conspiciunt quod est speculum sine macula in quo relucet omnia: a viatoribus docerantur dici non debet nec conueniens videtur. Dicens dum est ergo quod innotuit angelis per ecclesiam. i. per apostolos predicantes ut dicit glo. non quod angelus hoc didicerit ab eis sed in eis. Nam sicut dicit **Aug.** sup. **Sen.** ad litteram Deus antequam creaturas crearet: ante vico ordine nature non ordine temporis cum secundum tempus simul omnia creata sint rationes rerum naturalium indidit mentibus angelorum: quo fit ut angeli dupliciter res naturales cognoscerent: quod cognouerunt eas in verbo: et hec cognitio dicitur matutina. Item cognouerunt eas in naturis propriis: et hec dicitur cognitio vespertina. **Alterius notandum est quod sunt quedam rationes mysteriorum gratie totam creaturam excedentes et huiusmodi rationes non sunt indite mentibus angelorum: sed in solo deo sunt occulte. Et ideo angeli non cognoscunt eas in scriptis: nec etiam in deo sed cognoscunt eas secundum quod in effectibus explicantur. Cum igitur rationes pertinentes ad multiformem sapientiam desint huiusmodi scilicet in solo deo abscondite: et postmodum in istis fontibus effectibus explicite manifestum est quod angeli eas nec in scriptis nec in ipso verbo nec etiam ab apostolis nec a viatoribus aliter cognouerunt sed in ipsis apostolis explicatas prius in mente diuina latentes cognouerunt: sicut domus que est in mente artificis vel conceptu de dono facienda: nullus scire potest quod diu latet in mente: nisi solum ille qui solus illabitur animabus scilicet deus sed postquam conceptus est iam in effectu extrinseco explicatus quia domus iam facta est: sic aliquis de domo iam facta que prius latebat in mente artificis edocetur. non autem edocetur per domum sed in domo. Unde iam restat ut aliter exponatur hoc quod dicit. Et innotescat principibus etc. ut illa coniunctio ut accipiatur non causaliter sed quodammodo consecutiuè et legatur sic illuminare quod sit dispensatio sacramenti absconditi a seculis in deo qui omnia creauit ita tamen absconditi ut innotescat principibus: et id est istud sacramentum ita fuit absconditum in deo quod inde innotuit principibus et potestatibus non ab eterno sed a seculo quia omnis creatura principium habet. Et hoc non per ecclesiam terrenam sed celestem: quod ibi est vera ecclesia que est mater nostra et ad quam tendimus et a qua nostra ecclesia militans est exemplata. Et sic li per designat ordinem nature tantum ut dicatur per ecclesiam celestem. id est de vno in aliud. sicut dicitur illud factum est notum per totum regnum vel ciuitatem: quod noua currunt ab vno in alium secundum quod verba currunt sic **2e Act. 9.** de suscitatio de thabite begbine sancti petri. Notum autem factum est per vniuersam popem et crediderunt multi. etc.****

Explanatio sancti Thome

Magister tñ aliter recitat lecturā augustini hoc mō. **I**lluminare q̄ sit dispensatio ꝛc. ꝛ hoc p̄ eccliam. i. oēs qui sunt in ecclia terrena: sed hoc nō ē fm̄ intentionē augustini. **H**ic posset queri vtrū angeli a p̄ncipio mundi cognouerit mysteriū incarnationis. **R**espondet magister dicens q̄ angelis maiorib⁹ nos fuit sed nō minorib⁹. **U**n̄ ip̄i sc̄z minores angeli interrogant. **E**sa. 63. **Q**uis est iste qui venit de edom tinctis vestibus de bostra? **S**ed optio hec ē contra beatū dionysiu. **D**ionysius em̄ duas interrogaciones angeloz de xpo factas ex sacra scriptura accipit. **U**nā ex ps̄. **Q**uis est iste rex glorie. **I**tē accipit aliā ex **E**sa. 63. **Q**uis est iste qui venit de edom ꝛc. **P**rima autē interrogatio fm̄ eum ē inferiorū angeloz. **S**ecunda sup̄remozum qd̄ patet: quia prime non de⁹ respondet. sed alius. **U**nde dicit. **D**omin⁹ virtutum ip̄e est rex glie. **S**ecunde vero respondet ip̄e deus immediate. **U**nde dicit **E**go qui loquor iusticiā ꝛ p̄pugnator sum ad saluādum. **U**ult ergo dionysius q̄ vterqz aliquid ignorauerunt. ꝛ vterqz aliquid sciuerunt: q̄ a principio oēs sciuerūt mysterium incarnationis in generali: sed rōnes in speciali didicerūt tempore p̄cedente seu p̄cessu t̄pis fm̄ q̄ i eis factibus extrinsecis exp̄licabant.

Lectio quarta.

Propter qd̄ peto ne deficiatis in tribulationib⁹ meis in vobis que est glia vestra. **H**ui⁹ rei gratia flecto genua mea ad patrē domini nostri iesu christi ex quo omnis paternitas in celis ꝛ in terra nominat⁹: vt det vobis sc̄dm̄ diuitias glorie sue virtutem corroborari per spiritum eius in interiore xpm̄ habitare per fidem in cordib⁹ vestris: in charitate radicati ꝛ fundati. **P**ost q̄ egit ap̄s de dignitate officij qd̄ p̄inet ad suam conditionem: hic consequēter agit de his que p̄tinent ad suā afflictionem sc̄z p̄ passionib⁹ suis. **C**irca qd̄ duo facit. **P**rimo exhortat eos ne pro suis tribulationib⁹ conturbent sed habeant patientiā. **S**ecundo qz ad hoc q̄ hō nō cōturbet̄ necessariū ē diuinū auxiliū. **P**mittit orationē vt impleant hoc p̄ diuinā grām ibi. **H**uius rei grā ꝛc. **D**icit ergo primo. ex magnitudine officij mei ꝛ firmitate eius quā habeo p̄ fidē xpi accidit qz tribulationes patior nec me cōturbant nec a xpo auellere possunt. **R**o. 8. **Q**uis nos separabit a charitate xpi. tribulatio ꝛc. **Q**ua si dicat. **A**ihil. **P**ropter qd̄ induco vos ꝛ peto ne deficiatis in tribulationib⁹ meis. ne. s. occasiōe tribulationum meaz deficiatis oīno a fide ꝛ ab opib⁹ bonis. **H**eb. 12. **N**ō fatigem̄ animis vris deficientes. **D**ico autē qz vos nō debetis deficere qz sunt p̄ vobis. i. p̄ vilitate v̄ra. **2.** **C**oz. 1. **S**ive tribulamur p̄ v̄ra exhortatiōe ꝛ salyte: sive cōsolamur p̄ v̄ra cōsolatiōe ꝛ salute: que operat̄ tolerantia passionū earūde quas ꝛ nos patimur vt spes n̄ra firma sit p̄ vobis sciētes quoniam sicut socij passionū estis sic eritis ꝛ cōsolatiōnū. **U**el dicit p̄ vobis. i. p̄ v̄ra p̄batione **S**ap. 3. **T**anq̄ aux̄ i fornace p̄bauit electos dñs. ꝛc. **Q**ue ē glia v̄ra. s. si nō deficiatis sed stetis fortes in tribulationib⁹. **N**ā qui p̄seuerauerit vsqz i finē ꝛc. **A**lio mō que ē glia v̄ra. i. tolerātia passionū n̄raz est pro vobis ad gliam in hoc q̄ de⁹ exposuit ap̄los suos ꝛ p̄phetas tribulationib⁹ ꝛ passiōib⁹ p̄pter salutē v̄strā. **D**see 6. **P**ropterea dolauit i p̄phetis ꝛ occidit eos ꝛc. **2.** **C**oz. p̄mo. **G**lia vestra sum⁹ sicut vos nostra. ꝛc. **C**ōsequēter cū dicit. **H**ui⁹ rei grā ꝛc. imporat eis auxiliū p̄ orationē vt p̄ exhortationē suā p̄ficiat. **E**t p̄mo orōnē p̄mit

tit. **S**ecundo quasi securus de eraditione gratias agit. **I**bi. **E**t autē qui potens est ꝛc. **I**tes p̄ma in tres qz p̄: imo p̄ponit orōnis obiectū. **S**ecundo orōnis intentū ibi. **U**t det vobis fm̄ diuitias ꝛc. **T**ertio orōnis fructum. **I**bi. **E**t possitis cōprehendere ꝛc. **O**ratio autē reddit eraditionē bilis p̄ humilitatē. **P**s̄. **R**espexit in orōnem humilū ꝛc. **E**cd. 35. **O**ratio humiliantis se nubes penetrabit. ꝛc. **E**t ideo statim orōnem suā ab humilitate incipit dicens **H**uius rei grā. s. ne deficiat a fide flecto genua mea ad patrē. ꝛc. **Q**d ē signū humilitatis p̄pter duo. **P**rio qz qui genua flectit quodāmodo parificat se ꝛ subicit se ei cui genua flectit. **U**nde p̄ huiusmōi ostendit recognitiō p̄prie fragilitatis ꝛ paruitatis. **S**ecundo qz in genu ē fortitudo corporis. **U**n̄ ergo quis genua flectit p̄testat̄ debilitatē sue virtutis. **E**t inde ē qz exteriora signa corporalia exhibent deo ad cōuersionē ꝛ exercitiū sp̄s ꝛ anime interioris. **2.** **P**aralip. vii. in ofone manasse. **F**lecto genua cordis mei ꝛc. **E**sa. 45. **M**ibi curuabit oē genua. ꝛc. **D**einde describit orōnis obiectū qd̄ est de⁹. **1.** de⁹ scribit eū ex duob⁹. **P**rio ex affinitate. **S**ecundo ex auctoritate. **E**t affinitate em̄ erigimur ad orandū cū fiducia. **E**t q̄tū ad hoc dicit. **A**d p̄res dñi nostri iesu xpi. s. cui⁹ nos filij sumus. **I**ac. 1. **O**mne datū optimū ꝛc. **E**sa. 63. **T**u em̄ domine pater noster. ꝛc. **E**t auctoritate autē confirmatur obtinendū qd̄ petimus fiducia qz ip̄e ē ex quo oīs paternitas in celo ꝛ in terra notatur. **H**ic posset queri vtrū in celo sit paternitas. **P**osset dici breuiter qz in celo. i. in deo hel in diuinis ē paternitas qz ē p̄ncipium oīs paternitatis. **S**ed de hac nō querit ad p̄sens: qz cultib⁹ fideli nota ē. **S**ꝛ querit vtrū in celis. i. vtrum in angelis sit aliqua paternitas. **A**d hoc dico qz paternitas ē tantū in viuētib⁹ ꝛ cognoscentib⁹. **E**st autem duplex vita. **U**na fm̄ actū. alia fm̄ potentia. **V**ita quidē fm̄ potentia ē habere opera vite in potentia. **U**nde dominiens quātū ad actus exteriores dicit viuere in potentia. **V**ivere autem fm̄ actū ē qñ exercet quis opa vite in actu. **S**ic autē nō solū qui dat potentia vite pater ē eius cui dat: sed qui dat actū vite ille etiā pater dici p̄t. **Q**uicūqz ergo inducit aliquid ad aliquē actū vite: puta ad bene operandum intelligendū: volendū: amādū pater eius dici p̄t. **p̄me** **C**oz. 4. **N**am si decez milia pedagogoꝝ habeatis i xpo sed nō multos patres ꝛc. **E**t ergo inter angelos vn⁹ aliterū illuminet p̄ficiat ꝛ purget ꝛ isti sint actus hierarchici: manifestū ē qz vnus angelus ē pater alterius sicut magister ē pater discipuli. **U**trū autē paternitas que ē in celis ꝛ in terra deriuet a paternitate que ē in diuinis dubitā ꝛ videt̄ qz non qz noīa sic imponit̄ fm̄ qz res nominatas cognoscim⁹. **Q**uicūqz autē cognoscim⁹ ē p̄ creaturas: ergo noīa imposta a nobis rebus ip̄is plus ꝛ p̄ri⁹ cōueniūt creaturis q̄ ip̄i deo. **R**ūdeo ꝛ dico qz nomen alicuius rei noīate a nobis dupliciter p̄t accipi: qz vel ē exp̄ssiuū vel significatiuū conceptus intellectus qz voces sunt note vel signa passionū vel cōceptū qui sunt in aīa: ꝛ sic nomē prius ē in creaturis q̄ in deo. **A**ut in quā tū est manifestatiuū quid dicitatis rei noīate exteri⁹. ꝛ sic ē prius in deo. **U**nde hoc nomē paternitas fm̄ qz significat p̄ceptionē intellectus noīantis rem: sic per prius inuenit̄ in creaturis q̄ in deo. qz p̄ prius creatura innotat̄ scit nobis qz deus: scdm̄ autē qz significat ip̄ā rē noīatā sic p̄ prius est in deo q̄ in nobis: quia certe omnis virt⁹ generatiua in nobis est a deo. **E**t ideo dicit. **E**t quo omnis paternitas in celo ꝛ in terra nominatur. **Q**uasi dicit. **P**aternitas que est in ip̄is creaturis est quasi nominalis seu vocalis: sed illa paternitas diuina qua p̄ dat totam naturam filio absqz omni imperfectiōe est vera paternitas. **C**ōsequenter cum dicit. **U**t det vobis. ꝛc.

in epistolam ad Ephesios III

ostendit orationis intentum. Et primo facit hoc Secundo ostendit per quid possit ipetrare suū propositū ibi. Per spiritum eius etc. Dicit ergo. Dico q̄ peto ne deficiatis sed steteris viriliter. Scio tamē q̄ hoc ex vobis facere nō potestis sine dono dei. ideo peto vt det vobis. Iacob. 1. Omne datum optimū etc. Et hoc quidem ēz diuitias glorie sue. id est fm̄ copias maiestatis eius z magnificētie. ps. Gloria z diuitie in domo ei⁹. puerb. 8. Mecū sunt diuitie z gloria Diuitie in q̄ que faciunt virtutē corroborari. Esa. 40. Qui dat lasso virtutē. z his qui nō sunt: fortitudinem z robur multiplicat. Et hoc in interiori homine. quia nisi in interioribus fortificetur homo: faciliē ab hoste superatur. Esa. 9. Confirmet illud z corroboroz in iudicio z iusticia amodo z vsq; in sēpiternū. ¶ Tūc res sumatur illa p̄ncipalia interposita scilicet per spiritū in qua ostendit per quid obtinere potest quod petit. Ipse enim spiritus qui roborat est spiritus fortitudinis: z est causa non deficiendi in tribulationibus. quē obtinemus per fidem que est fortissima. quia fides est substantia rerū sperandarū. id est facit in nob̄ subsistere res sperandas. Th. 1. 1. p̄. 4. Qui resistit fortes in fide. Et ideo subligit. habitare xpm̄ per fidem. Et hoc in cordibus vestris. 1. p̄. 3. Dominū autē xpm̄ sanctificati in cordibus vestris. Per quod? Dico q̄ non solum per fidem que vt donū est est fortissima. sed etiā per charitatē que est in sanctis. Et ideo subdit In charitate radicati z fundati. 1. cor. 13. Omnia sufferit: omnia credit: omnia sperat: omnia sustinet: charitas nunq̄ excidit. Can. vltimo. Fortis est vt mors dilectio. Unde sicut arbor sine radice z domus sine fundamento defacili ruit: ita spirituale edificium nisi sit in charitate fundatū z radicatum durare non potest.

Lectio quinta.

Vos possitis cōprehendere euz omnibus sanctis que sit latitudo z longitudo z sublimitas z profundū. Scire etiā supereminētē scientie charitatem xpi: vt impleamini in omnē plenitudinem dei. Et autē qui potens est omnia facere su perabundanter q̄ petimus aut intelligim⁹ fm̄ virtutē que operatur in nobis. ipsi gloria in ecclia et in christo iesu in omnes generationes seculi seculorum Amen.

Supra ostendit apostolus petitionis sue p̄ ephesios z orationis intentū. scilicet corroborazionez spiritus in fide z charitate: hic consequēt ostendit eoz que petit fructus corroboracionis que est per fidem z charitatē que est q̄dam cognitio. Ideo primo pponit ipsam noticiā. Secūdo ipsius noticie seu cognitionis efficaciam ibi. Et impleamini in omni plenitudine dei. Dicit ergo. Ita sitis charissimi in charitate radicati z fundati vt possitis cōprehendere etc. qd̄ quidem dupliciter legi potest. primo modo vt magis sequatur intentionē apostoli. ¶ Sciendum est ergo q̄ tam in futuro q̄ in presenti cognitio dei ē nobis necessaria. nam in futuro gaudebimus z de cognitione dei: de cognitione assumptē humanitatis. Job. 17. Hec est vita eterna vt cognoscāt te. z cetera. Iohannis 10. Ingredietur scilicet in cōtemplationem diuinitatis: z egredietur scilicet in cōtemplationē humanitatis. z pascua inueniet. Et quia fides est inchoatio illi⁹ future cognitionis. quia est substantia rerū sperandarū etc. vt dicitur Heb. 11. Quasi iā in nobis res sperandas p̄ modum cuiusdam inchoacionis facit sustinere. Inde est q̄

fides nostra in his duobus consistit. scilicet in diuinitate z humanitate xpi. 1. cor. 2. Non enim iudicauit me scire inter vos nisi iesum christum etc. Secūdo hoc ergo p̄mo premitit eis cognitionē diuinitatis. Secūdo cognitionem misteriorū humanitatis ibi. Scire etiā supereminētē scientie etc. Cognitionē autem dei manifestat sub his verbis. Et possitis etc. Quasi dicat. Corroboramini per fides z charitatē. quia si sic estis peruenietis ad vitā eternam: vbi habebitis deum presentē z perfecte eū cognoscetis. Quare deus manifestet amanti patz Job. 14. Qui diligit me diliget a patre meo: z ego diligā eū z manifestabo ei meipsum. Quare vero manifestetur credenti pater. p̄t dicitur Esa. 7. fm̄ aliā litteram. Nisi credideritis non intelligetis. Sporter em̄ fm̄ fidem z charitatem vt corroboremini vt possitis comprehendere. Vbi sciendum est. q̄ comprehendere q̄s ponitur pro includere. z tunc oportet q̄ cōprehendens contineat in se totaliter cōprehensum. Quandoq; autē ponitur p̄ apprehendere. z tunc dicit remotionē distantiē z insinuat p̄pinq̄uitatem. Primo autē modo a nullo intellectu creato deus cōprehendi potest. Job. 11. Forsitan vestigia dei cōprehendes z vsq; ad perfectū omnipotentē reperies? Quasi dicat. Non. quia sic posset eum perfecte cognoscere quantum cognoscibilis est. Et de hac cognitione non intelligitur quod dicitur. Et possitis cōprehendere. sed secundo modo z est vna de tribus dotibus. z de hac loquitur apostolus cum dicit. Et possitis cōprehendere id est deum habere presentē z presentialem cognoscere. Job. 3. Sequor autē si quō cōprehendā in quo etc. Et hec cōprehensio est cōmūnis omnibus sanctis eius. Ideo subdit. Cum omnibus sanctis. ps. Gloria hec est omnibus sanctis eius. Talibus autē dicitur illud. 1. cor. 9. Sic currite vt cōprehēdatz etc. ¶ Que sit latitudo etc. Notandum q̄ verba ista videntur om̄ni habere ex verbis. Job. 11. Forsitan inquit vestigia dei cōprehendes? Quasi dicitur incōprehensibilis est. Huius autē incōprehensibilitatis causam assignat dicens. Excelsus celo est z quid facies. Profundior inferno est: z vnde cognosces. Longior terra mensura eius z latior mari. Ex quo videt q̄ iob ostendat eū esse incōprehensibilem: attribuēs ei quadruplicē differentia dimensionum. His em̄ verbis alludēs apostolus dicit. Et possitis cōprehendere que sit latitudo etc. Quasi dicat. Habeatis tantā fidem z charitatem vt possitis tandem cōprehendere quod cōprehensibile ē. Et hoc modo exponit dyonysius. Non est tamen aliquo modo intelligendum has dimensiones corporalitē esse in deo. quia spiritus est deus vt dicitur Job. 4. sunt tamē in deo metaphorice. Unde per latitudinē designat diuinitatis seu extensio virtutis z sapientie diuine super omnia. Eccl. 1. Studuit illā scilicet sapientiā super omnia opa sua. Per longitudinē designat eterna eius duratio. ps. Tu autē dñe in eternū permanes. z ps. Domū tuam dñe decet sanctitudo in longitudine dierū. Per sublimitatē vltimitudinē vero perfectio z nobilitas nature eius q̄ in iō finitū excedit omnē creaturā. ps. Excelsus sup omnes gētes dñs. Et profundū id ē incōprehensibilitas sapientie eius. Eccl. 7. Alta pfunditas scilicet sapientie diuine q̄s inueniet eaz? Sic ergo patet q̄ finis fidei z charitatis nostre est vt pueniamus ad perfectā dei cognitionē qua cognoscamus infinitā sue virtutis extensionē: eternā z infinitā eius durationē: sue perfectissime nature celsitudinē: sue sapientie profunditatē z incōprehensibilitatē eo modo sicut est attingendū. ¶ Consequenter quia adhuc alia cognitio est necessaria scilicet cognitio misteriorū humanitatis ideo subdit. Scire etiā supereminētē scientie etc. Vbi sciendū est q̄ quicqd̄ est in misterio redēptiois humane

Explanatio sancti Thome

incarnationis xpi totū est opus charitatis. **Mat** q in carnatus est: ex charitate processit supra. 2. Propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos etc. **Quero** mortuus fuit ex charitate processit. **Job**. 15. **Maiores** hac dilectione nemo habet etc. infra. 5. **Xps** dilexit nos et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam deo. propter hoc dicit gregorius. **Inestimabilis dilectio charitatis** ut seruū redimeres filium tradidisti. **Et** ideo scire charitatem xpi est scire omnia misteria incarnationis xpi et redemptionis nostre que ex imensa charitate dei processerunt: que quidem charitas excedit omnem intellectum creatum et omnium scientiarum: cum sit incomprehensibilis cogitatu. **Et** ideo dicit. **Supereminente scientie** scilicet nature et omnis intellectus creati. **Phil.** 4. **Et** pax dei que exuperat omnem sensum **Charitatem** xpi id est quam deus pater fecit per xpm. 2. cor. 5. **Deus** erat in xpo mundum reconcilians sibi. **Alio** modo potest legi ut referatur ad perfectionem charitatis nostre. **Quasi** dicat. **Corroboramini** in charitate radicati et fundati: et hoc ut possitis comprehendere non solum cognoscendo cum omnibus sanctis. quia hoc donum scilicet charitatis commune est omnibus. cum nullus possit esse sanctus sine charitate ut dicitur **Eph.** 3. **Possitis** in quod comprehendere que sit latitudo scilicet charitatis que se extendit usque ad inimicos. ps. **Latam** mandatum tuum nimis. **Lata** est enim charitas ad suam diffusionem. ps. **Eduxit** me in latitudinem domus domini. **Longitudo** autem eius attendit quantum ad sui perseverantiam quia nunquam deficit sed hic incipit et perficitur in gloria. 1. cor. 13. **Charitas** nunquam excidit. **Can.** ultio. **Que** multe non potuerunt extinguere charitatem. **Sublimitas** autem eius attendit quantum ad intentionem celestium: ut scilicet deus non diligat propter temporalia. quia huiusmodi charitas esset infirma: sed ut diligatur propter se tantum. **Job**. 40. **In** sublime erigere et esto gloriosus. **Pro** fundum vero attenditur quantum ad originem ipsius charitatis. **Item** hoc quod deum diligimus non est ex nobis sed a spiritu sancto. quia ut dicitur **Ro.** 5. **Charitas** dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum etc. **Hoc** ergo quod vnus non venit ex profundo diuine predestinationis. **Ecc.** 1. **Profundum** abyssi quis dimensus est? **Ergo** ut possitis comprehendere id est perfecte consequi cum omnibus sanctis que sit latitudo ut extendatur charitas vestra usque ad inimicos. que sit longitudo ut scilicet nunquam deficit: at que sit sublimitas ut scilicet propter seipsum deus diligatur et profundum scilicet predestinationis etc. **Sciendum** est autem hic quod xps in cuius potestate fuit eligere genus mortis quod vellet: quod ex charitate mortem subiit. elegit mortem crucis in qua predicte quatuor dimensiones sunt. **Ibi** est latitudo scilicet in ligno transuerso: cui affixe sunt manus. quia opera nostra debent per charitatem dilatari usque ad inimicos. ps. **Eduxit** me in latitudinem domus domini. **Ibi** est longitudo in ligno erecto cui innitit totum corpus quia charitas debet esse perseverantia que sustinet et saluat hominem. **Matth.** 10. **Qui** autem perseverauerit usque in finem hic saluus erit. **Ibi** est sublimitas in ligno superiori cui caput inheret. quia spes nostra debet eleuari ad eternam et diuinam. 1. cor. 11. **Caput** viri xps est. **Ibi** etiam est profundum in ligno quod latet sub terra et sustinet crucem: et tamen non videtur. quia profundus amoris diuini sustinet nos: nec tamen videtur. quia ratio predestinationis ut dictum est excedit intellectum nostrum. **Sic** ergo debemus comprehendere virtutem charitatis nostre et xpi et adhuc scire charitatem xpi supereminente scientie scilicet humane. quia nullus potest scire quantum xps dilexit nos. vel scire etiam charitatem scientie xpi. id est que habet cum scientia xpi. **Charitatem** dico supereminente alij charitati que est sine

scientia. **Sed** nunquid est verum quod charitas que est cum scientia supereminet charitati que est sine scientia. et videtur quod non. quia sic malus theologus esset supereminens maioris charitatis quam sancta vetula. **Respondedo** dico quod hoc intelligitur de scientia afficiente. **Item** ex vi cognitionis inducitur ad magis diligendum. quia quanto deus magis cognoscitur: tanto et magis diligitur. **Propter** quod petebat Augustinus nouerim te nouerim me. **Et** hoc dicitur propter quosdam qui habent zelum dei: sed non finem scientiam. **Alium** enim charitatem supereminet charitas cum habeatur scientia christi. **Consequenter** cum dicit. **Et** impleamini etc. **Ponit** cognitionis diuine efficaciam dicens: **Et** impleamini in omnem plenitudinem dei id est ut habeatis perfectam participationem omnium donorum dei. ut scilicet habeatis plenitudinem virtutum et possessionem beatitudinis quam quidem efficit charitas. **Ecc.** 24. **Transite** ad me omnes qui concupiscitis me etc. **Consequenter** sequitur illa pars. **Et** autem qui potens etc. **In** qua apostolus agit deo gratias de sue petitionis exauditione. **Circa** quod tria facit. quod primo ponit potestatem dei qua postulata concedit. **Secundo** potestatis exemplum ibi. **Secundum** virtutem que operatur in nobis etc. **Tertio** materiam gratiarum actionis ibi. **Ipsi** gloria etc. **Potestatem** autem dei describit infinitam dicens. **Et** autem scilicet deo christo et deo patri. qui potens est omnia facere etc. **Exod.** 15. **Omnipotens** nomen eius. **Ro.** ultimo. **Et** autem qui potens est vos confirmare iuxta euangelium etc. **Et** hoc superabundanter facere in nobis omnia que sciamus petere per affectum aut intelligere per intellectum. et hoc est quod dicitur quod petimus aut intelligimus. **Exemplum** autem huiusmodi abundantie in nobis exhibite ostendit dicens: **Secundum** virtutem quam operatur in nobis. **Quasi** dicat. **Apparet** si attendamus ea que operatus est in nobis scilicet hominibus. **Item** nec affectus nec intellectus humanus potuissent considerare vel intelligere vel petere a deo quod fieret homo: et quod homo efficeret deus et consors nature diuine. que tamen sine virtute operatur in nobis. et hoc in incarnatione filii sui. 2. **Pet.** 1. **Et** per hoc efficaciam diuine consortes nature. **Unde** de his dicit. **Ecc.** 18. **Quis** sufficit enarrare opera illius? **Quis** enim inuestigabit magnalia illius. virtutem autem magnitudinis que annuntiabit? **Et** operatus est in nobis scilicet apostolus quibus dedit gratiam euangelizandi inuestigabiles diuitias christi et illuminare omnes que sit dispensatio sacramenti absconditi a seculis in deo ut dictum est supra eodem capitulo. **Materia** autem gratiarum actionis dicitur esse duplex beneficium quod nobis contulit deus. **Primum** est ecclesie institutio. **Secundum** est filii incarnatione. **Dicit** ergo **Ipsi** scilicet deo patri gloria sit supple in ecclesia id est per his que fecit in ecclesia quam instituit quo ad primum in christo id est per christum vel pro christo quem nobis dedit. **Ipsi** in quantum sit gloria ut gloriosus appareat non solum in presenti sed in omnes generationes seculi seculorum. id est seculi omnia continentis. 1. **Thy.** 1. **Regi** autem seculorum inmortali inuisibili soli deo honor et gloria in secula seculorum Amen.

Capitulum quartum.

O **B**secro itaque vos ego vincit in domino: ut digne ambuletis uocatione qua vocati estis cum omni humilitate et mansuetudine: cum patientia supportantes inuicem in charitate. **Solliciti** seruare unitatem spiritus in vinculo pacis. **Unum** corpus et vnus spiritus sic ut vocati estis in vna spe uocationis v're.